TERESA FERRO

IN MEMORIAM

(1956 – 2007)

„*Il romeno*, enfant terrible *della romanistica*"
(Teresa Ferro, *Latino, romeno e romanzo*)

La nivel european, multe dintre aspectele culturii române sunt adesea aşezate, justificat sau nu, într-un cadru axiologic secund. Există, însă, un număr de aspecte asupra cărora literaturile de specialitate corespunzătoare se pronunţă cu maximă consideraţie valorică. De exemplu, nu poate fi menţionat practic nici un demers major în domeniul romanisticii care să nu cuprindă sistematic şi intensiv studiul limbii române. Frecvent, această sistemicitate se transformă în adevărată pasiune exegetică. Cele mai celebre cazuri sunt cele ale lui Leo Spitzer, Alf Lombard şi Carlo Tagliavini. În egală măsură, unul dintre marii lingvişti ataşaţi iremedial de română *este* şi va rămâne Teresa Ferro.

Lingvista şi românista Teresa Ferro s-a născut în Sicilia, insulă pe care nu a părăsit-o efectiv pe tot parcursul vieţii sale (1956 – 2007). Plecată mai ales la Udine (din 1994, unde a fost cercetătoare şi, ulterior, profesor universitar), dar şi în Bologna, Strasbourg şi multe alte colţuri ale lumii, se întorcea mereu în Catania, locul de baştină, unde şi-a luat, de altfel, licenţa în „litere clasice" (1980) şi doctoratul (1990).

S-a apropiat de cultura română în primul rând datorită profesorului său, Giuseppe Piccillo, alături de care a publicat prima serie excelentă de articole privind unele aspecte etimologice ale românei: *Le postille di M. Bartoli all' Etymologisches Wörterbuch der rumänische Sprache di Sextil Puşcariu* (în revista română „Studii şi cercetări lingvistice", XXXVI, 1985, p. 521-541, XXXVII, 1986, p. 302-319, XXXVIII, 1987, p. 323-342). Sublinia mereu această influenţă fastă a profesorului asupra vieţii sale profesionale. S-au adăugat preocupările istorico-filologice privind deplasările misionarilor catolici în Moldova şi studierea atentă, profund întemeiată lingvistic, a valenţelor arhaice ale graiului său natal şi acelea ale friulanei (dialectul vorbit şi în perimetrul oraşului Udine). „Pentru mine – ne-a mărturisit Teresa cu zâmbetul ei discret şi cald, într-o după-amiză însorită, undeva, pe şoseauna dintre Ruginoasa şi mănăstirea Probota – pentru mine toate drumurile au dus spre română".

Dispunea de resurse inepuizabile de modestie, de neprețuit mai ales în contextul în care era membră de onoare a unor universităţi cunoscute şi făcea parte din nenumărate şi renumite societăţi ori grupări profesionale: Societatea de Lingvistică Romanică, Societatea Italiană de Glotologie, Societatea Internaţională de Dialectologie şi de Geolingvistică, Centrul de Studii Filologice şi Lingvistice Siciliene, Societatea Internaţională de Lingvistică Funcţională, Centrul Internaţional pentru Plurilingvism etc. Nu am auzit-o niciodată cedând tentaţiei de a vorbi despre acest fapt. Discuta în schimb cu plăcere despre aspectele puse în discuţie de cărţile sale (printre ultimele se

BDD-A832 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:26 UTC)

găseşte: *I missionari cattolici in Moldavia. Studi storici e linguistici*, Clussium, Cluj, 2005). Laudele o indispuneau, contra-argumentele îi aduceau sclipiri în ochi şi o înviorau. Am avut prilejul să vorbim îndelung despre cercetările sale minuţioase cuprinse în celebra de acum culegere de studii *Latino, romeno e romanzo.* Cartea cuprinde paisprezece studii (însumând cca 350 pagini) în care cadrul balcanic al latinei carpato-danubiene este analizat cu acribie, logică argumentativă şi pasiune a descrierii filologice. Cuvinte şi texte latine descoperite şi analizate, aşezate cu atenţie în cadrul misionariatului catolic de pe teritoriul vechii Moldove, relaţia dintre română şi dialectele italiene meridionale, norme ale dialectelor literare româneşti vechi, reflexe lingvistice ale lexicului latin din albaneză, toate aceste aspecte subtile, minuţioase, documentate, descriu cu forţă exegetică mai ales peisajul cultural românesc aparţinând unor perioade care pot fi temeinic studiate numai pe baza unor profunde cunoştinţe de filologie, istorie şi lingvistică românească, acest studiu practicat de Teresa Ferro dovedind virtuozităţi analitice de excepţie.

În castelul domnitorului Alexandru Ioan Cuza de la Ruginoasa, Teresa s-a oprit impresionată în faţa textului care cuprindea *Regulamentul Organic*. „Am vorbit de atâtea ori studenţilor despre el" ne-a spus cu un ton aproape duios, uitându-se spre vitrina care conţinea documentul respectiv. Se îndepărta, se apropia de vitrină, îşi potrivea privirea după razele soarelui care sclipea, prin sticla groasă a vitrinei. „Studenţii mei ar dori din suflet să vadă documentul la care mă uit eu acum". Ceea ce însemna, de fapt, că studenţii profesoarei Teresa Ferro fuseseră contaminaţi iremediabil de plăcerea de a studia cultura română. Era şi *este* un fapt cunoscut de toţi româniştii din ţară şi din străinătate; însă una este această cunoaştere auzită şi recunoscută prin şcoli, cercuri şi seminarii universitare de prestigiu – măsurabilă prin cifrele impresionante privind numărul studenţilor italieni care se specializează în limba şi cultura română – şi cu totul altceva este să vezi pasiunea profesoarei Ferro manifestându-se punctual, în faţa unei hârtii vechi, cu implicaţii atât de profunde *mai ales* pentru românime.

Parcă simţindu-ne emoţia uimită, s-a depărtat puţin jenată, îndreptându-se spre ieşire, prin uşa sălii de muzeu desfăcută în arcadă. Teresa s-a oprit, realizând că ne lăsase oarecum brusc în urmă, şi ne-a zâmbit într-un fel ciudat, cald şi trist, zâmbet pe care de abia acum îl pot descifra pe de-antregul. Se despărţea definitiv de un perimetru românesc pe care-l făcuse cunoscut în lumea noii Rome.

Studenţii, mai ales italieni (dar nu numai) pe care-i îndrepta educaţional spre cultura ţării noastre, erau toţi copiii săi. Se comporta ca atare cu ei şi aceştia, cei mai mulţi, îi simţeau carisma manifestată prin dragoste culturală. Exista o armonie specifică în fiinţa Teresei Ferro care provenea dintr-un amestec inegalabil de zâmbet, sinceritate, modestie, ordine şi sclipire intelectuală.

Când Teresa a păşit pe calea absolutului tangibil, cei dragi s-au cutremurat. Vor fi suferit cu certitudine studenţii ei udinezi, marea sa familie siciliană, în mod special mama, mai ales soţul ei, Enzo (Vincenzo), dragii ei despre care ştiam atâtea, iubindu-i fără a-i cunoaşte, prin dragostea reflectată de sufletul Teresei.

Cu certitudine, însă, dintre copii - elevi şi studenţi care au înconjurat-o, nici unul nu-i va simţi atât de acut lipsa precum acest *enfant terrible della romanistica.*

BDD-A832 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:26 UTC)

In memoriam Teresa Ferro

Cet article, un *remember* dédié à Teresa Fero, éminent professeur universitaire, met en évidence son admirable dévouement pour l'étude du roumain, sa passion constante pour la langue et la culture roumaines.

Cristina FLORESCU
Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi
România

BDD-A832 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:26 UTC)

BDD-A832 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:26 UTC)